

Hrvatski prirodoslovci na speleološkom kongresu 1927. u Budimpešti

Vlado Božić | SO HPD »Željezničar«

Plan Budimpešte iz 1927.
Izvor: Ilyen is volt Budapest

Uvod

Na speleološkom skupu »Škola krša« održanom 2015. u Postojni mađarski je speleolog Gyula Hegedüs, govoreći o povijesti speleologije u Mađarskoj, spomenuo i speleološki kongres održan 1927. u Budimpešti, na kojem su sudjelovali i predstavnici iz Hrvatske. To me zainteresiralo, pa sam pokušao dobiti više podataka, no gospodin Hegedüs tada mi nije mogao reći ni dati ništa više. Međutim, 2018. godine isti je speleolog na speleološkom skupu »EuroSpeleo 2018«, održanom u Austriji, u gradiću Ebensee, opet izlagao o povijesti speleologije u Mađarskoj i ponovio da su na speleološkom kongresu 1927. u Budimpešti sudjelovali i Hrvati.

Prvi podaci

Ovoga sam puta dobio više podataka – odmah nakon skupa gospodin Hegedüs poslao mi je fotografiju sudionika kongresa i izvadak teksta iz knjige posvećene Ottokáru Kadiću, ocu mađarske speleologije, tiskane 2010. u Budimpešti, u kojoj je opisana međunarodna suradnja mađarskih speleologa. Spomenuti ulomak teksta napisao je sam Ottokár Kadić pod naslovom »Međunarodna suradnja«.

Vidljivo je da su mađarski speleolozi odavno željeli suradnju s njemačkim i austrijskim speleolozima, što se napokon i ostvarilo 1925. sudjelovanjem na nacionalnom kongresu njemačkih speleologa, održanom u Ebenseeu. Tada u Mađarskoj još nije postojalo speleološko društvo, ali je postojao Speleološki odsjek u Mađarskom geološkom društvu. Na sljedećem njemačkom nacionalnom kongresu, održanom 1926. u Leichingenu, sudjelovali su i članovi upravo osnovanog Mađarskog speleološkog društva. Ti su članovi sudjelovali i na njemačkom speleološkom kongresu 1927. održanom u Beču, na kojem je dogovoreno da se iste godine održi speleološki kongres i u Budimpešti. Cilj mađarskih speleologa bio je na kongresu uspostaviti dobru suradnju s njemačkim i austrijskim speleolozima, ali i sa speleolozima drugih zemalja, pa su tako pozvani i sudionici iz Hrvatske, Austrije, Bugarske i Čehoslovačke. Iz knjige se saznaje da je Kongres trajao od 14. do 25. rujna 1927.

Razmjenjujući e-poštu s Gyulom Hegedüsom saznao sam da mađarski speleolozi još uvijek traže sve dokumente o tom kongresu. U međuvremenu su saznali imena 16 sudionika iz Njemačke i šest iz

Austrije, koji su bili glavni gosti kongresa. Ukupno je bilo oko 50 sudionika, od čega iz Hrvatske njih pet ili šest. Imena im nisu poznata, ali je osobe možda moguće prepoznati na poslanoj fotografiji, koja prikazuje sve sudionike kongresa. Fotografija je odmah analizirana u Prirodoslovnom muzeju u Zagrebu, ali među prisutnima nisu prepoznati ni Dragutin Gorjanović-Kramberger ni Josip Poljak, jedini tada aktivni speleolozi koji bi imali stručne, ali i financijske mogućnosti sudjelovati na takvom speleološkom skupu.

Časopis *Priroda*

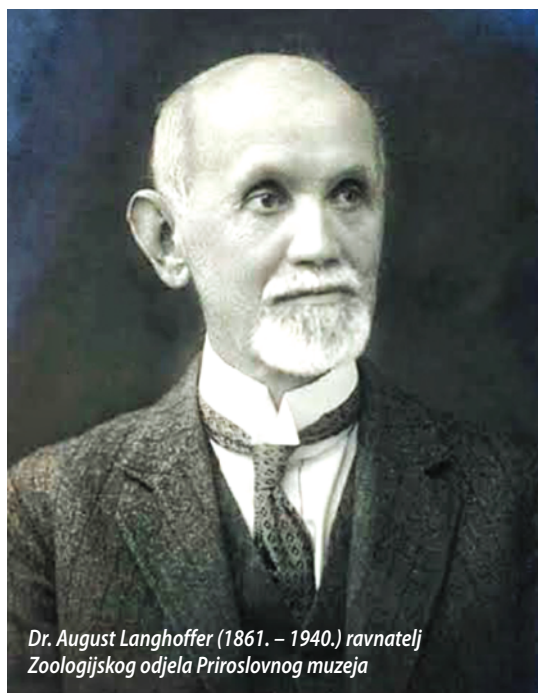
Kako je vrijeme prolazilo, a novih podataka s mađarske strane nije bilo, u ljeto 2025. godine raspravljao sam o tome jedne večeri na sastanku Speleološkog odsjeka i već na sljedećem sastanku dobio, sasvim neočekivano, gotovo sva rješenja ove zagonetke. Naime, naš član Leonard Žnidarić tražio je po internetu i pronašao te mi donio u digitalnom obliku časopis *Priroda* iz 1927., u kojem su objavljeni članci o 10. međunarodnom zoološkom

Dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger
(1856. – 1936.) ulje, 1927.
Naslikao: Menci Celestin Crnić

Dr. Miroslav Hirc (1878. – 1944.) urednik časopisa
Priroda (1926. – 1941.)
Autor: nepoznat

Dr. August Langhoffer (1861. – 1940.) ravnatelj
Zoologijskog odjela Prirodoslovnog muzeja

kongresu održanom u Budimpešti od 2. do 12. rujna 1927. (Hirc, 1927a) i o Njemačko-mađarskom speleološkom kongresu, održanom svega dva dana nakon zoološkog, odnosno od 14. do 24. rujna 1927., također u Budimpešti (Hirc, 1927b).

Iz članka o zoološkom kongresu koji je napisao dr. Miroslav Hirc vidljivo je da je na kongresu sudjelovalo 797 sudionika iz tridesetak država svijeta, a da je ondašnju Jugoslaviju zastupalo devet predstavnika, od čega najmanje četiri iz Hrvatske. Dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger zastupao je Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti (JAZU) i održao referat pod nazivom »Einige Ergebnisse meiner neueren Untersuchungen der diluvialen Menschenreste aus Krapina« (Rezultati mojih novijih proučavanja diluvijalnih čovječjih ostataka iz Krapine). Članak je objavljen dvije godine kasnije u zborniku kongresa (Csiki, 1929). Drugi član iz Hrvatske bio je dr. August Langhoffer (začetnik proučavanja životinja u špiljama) s referatom »Das massenhafte Eingehen der jugoslavischen Eichen von der entomologischen Seite betrachtet« (Masovno propadanje jugoslavenskog hrasta razmatrano s entomološke strane), treći dr. Boris Zarnik s referatom »Über Explantate des Irisrandes vom Salamander« (O eksplantatu šarenice oka daždevnjaka), a četvrti Miroslav Hirc bez referata, ali je on, kao glavni urednik časopisa *Priroda*, napisao članak o kongresu.

Vijest o održanom Njemačko-mađarskom kongresu istraživača špilja također je napisao dr. Hirc, ali anonimno. Anonimno je objavio i da je dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger proglašen počasnim članom Mađarskog speleološkog društva, pa mu je tom prilikom uručena i prigodna povelja (Hirc, 1927c). Napomenuo je da su tu priliku iskoristili i njemački speleolozi i uručili mu, u ime Njemačkog speleološkog saveza, srebrnu kolajnu u obliku špiljskog medvjeda. Dr. Gorjanović-Kramberger održao je tada i predavanje pod nazivom »Die Halbhöhle von Krapina als Lagerstätte diluvialer Menschenreste« (Polušpilja iz Krapine kao nalazište diluvijalnih čovječjih ostataka).

Časopis *Barlangvilag*

Leonard Žnidarić pronašao je još nešto, mađarski časopis *Barlangvilag*, objavljen deset godina nakon

ovih kongresa (1937). Članak je napisao geolog i speleolog dr. Ottokár Kadić, glavni tajnik speleološkog kongresa. Članak je vrlo detaljan, napisan na 12 stranica, a uz njega je objavljena i fotografija vrlo slična onoj prema kojoj je trebalo pronaći predstavnike iz Hrvatske. U tekstu piše kako na kolodvoru Keleti u Budimpešti Mađari dočekuju vlak iz Beča s predstavnicima iz Njemačke i Austrije. Uspoređujući tu fotografiju s onom poslanom ranije, postalo je jasno da su na onoj fotografiji samo Nijemci i Austrijanci sa svojim pratiljama (vjerojatno suprugama) i Mađari koji ih dočekuju te da nema predstavnika drugih država.

Opisana je i ceremonija otvaranja kongresa u svečanoj dvorani Mađarske akademije znanosti. Nakon pozdravnih govora uslijedilo je proglašenje stranih osoba počasnim članovima Mađarskog speleološkog društva. Tu su čast dobila samo tri stranca, jedan iz Njemačke, jedan iz Austrije i jedan iz Hrvatske – Dragutin Gorjanović-Kramberger. Odluka o dodjeli počasnog članstva, napisana kao povelja, donesena je još 22. veljače 1927., ali mu je uručena tek ovom prilikom, 15. rujna 1927. (datirana 22. veljače). O toj je povelji pisao i dr. Srećko Božičević (2004), ali nije znao da je povelja uručena tek na otvorenju kongresa. U povelji piše (u prijevodu): *»Počasno članstvo najviše je odlikovanje koje naše Društvo može dodijeliti jednom stručnjaku za špilje. Primite tu odluku našeg Društva kao znak priznanja i visokog štovanja vašeg neumornog doprinosa na polju speleologije.«*

Nakon dodjele ovih povelja dijeljene su brojne nagrade mađarskim zaslužnim pojedincima i udrugama. Završni dio ovog svečanog otvorenja kongresa bilo je izlaganje počasnih ili pozvanih predavanja. Održana su svega četiri, a treći po redu izlagao je Dragutin Gorjanović-Kramberger. Time je završeno svečano otvorenje kongresa. Sva ostala predavanja održana su sljedećih dana na više lokacija, nakon čega su uslijedili izleti po cijeloj Mađarskoj, i to kočijama, autobusima, vlakom i brodom. Kako se može zaključiti po pisanju dr. Miroslava Hirca, sudionici iz Hrvatske koji su sudjelovali na Zoološkom kongresu (2. – 12. rujna 1927.) samo su produžili svoj boravak u Budimpešti i sudjelovali 15. rujna na svečanom otvorenju speleološkog kongresa, ali nisu sudjelovali u daljnjim događanjima kongresa.

Dr. Boris Zarnik (1883. – 1945.), profesor biologije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu

Autor: nepoznat

Na speleološkom kongresu zasigurno je sudjelovao Miroslav Hirc jer je jedino on, kao urednik časopisa *Priroda*, mogao tako detaljno opisati što se i kako događalo na otvorenju kongresa, a čini se logičnim da su i Langhofer i Zarnik također produžili boravak u Budimpešti i sudjelovali na otvorenju kongresa. Budući da Hirc ne opisuje ništa više osim otvorenja, zaključujem da sudionici iz Hrvatske nisu sudjelovali u daljnjim događanjima.

Zaključak

Prema svemu iznesenom opravdano je zaključiti da su na Njemačko-mađarskom kongresu sudjelovali samo dr. Dragutin-Gorjanović-Kramberger, dr. Miroslav Hirc, dr. August Langhofer i dr. Boris Zarnik, i to samo jedan dan, odnosno samo na svečanom otvorenju speleološkog kongresa. Iako su naši znanstvenici sudjelovali samo na svečanom otvorenju, njihovo je prisustvo pridonijelo značaju

Fotografija na kojoj je trebalo pronaći sudionike iz Hrvatske
 Autor: nepoznat

kongresa. Na kongresu je ukazana velika čast hrvatskoj speleologiji dodjelom povelje i medaljona dr. Gorjanoviću-Krambergeru te pozivom da održi jedno od prva četiri predavanja. Hrvatskim je znanstvenicima bila, s druge strane, čast sudjelovati na prvom međunarodnom speleološkom kongresu uz sudionike iz Njemačke, Austrije, Čehoslovačke i Bugarske. Na to trebamo biti ponosni i nadamo se da će mađarski speleolozi 2027. dostojno proslaviti ovu stogodišnjicu te ponovno na proslavu pozvati i hrvatske speleologe.

P. S. Ovdje objavljeni portret Dragutina Gorjanovića-Krambergera naslikao je hrvatski slikar Menci Crnić te iste 1927. godine, no nažalost nije poznato kada, prije ili poslije sudjelovanja na kongresu.

Literatura

- Božičević, S., 2004: Nepoznata speleološka priznajnja dr. Dragutina Gorjanovića-Krambergera, *Speleolog* 52 (1), 70–73.
- Csiki, E., 1929: *Xe Congrès international de zoologie, tenu à Budapest du 4 au 10 septembre 1927*, Imprimerie Stephaneum s.a., Budapest.
- Hirc, M., 1927a: Deseti internacionalni kongres zoologa u Budapest-u, *Priroda* 17 (7–8), 166–167.
- Hirc, M., 1927b: Kongres istraživača špilja, *Priroda* 17 (7–8), 167.
- Hirc, M., 1927c: Magjari u počast prof. Gorjanoviću, *Priroda* 17 (7–8), 167.
- Kadić, O., 1937: Visszaemlékezés a német és magyar barlangkutatók 1927. évi kongresszusára, *Barlangvilág* 7 (3–4), 29–41.
- Székely, K., 2010: *Kadić Ottokár, a magyar barlangkutatás atyja. Önéletrajz*, Magyar Állami Földtani Intézet, Budapest.
- <https://www.ilyenisvoltbudapest.hu/keruletek/i-kerulet/1927-terkep-budapest-belso-teruleteiről>

Croatian Natural Scientists at the Speleological Congress in Budapest, 1927

Hungarian speleologist Gyula Hegedüs published, during international speleological meetings in 2015 and 2018, a photograph showing about fifty people, claiming that it depicted participants of the International Speleological Congress held in 1927 in Budapest, and asked viewers to identify their representatives. In Croatia, data from the Croatian journal »Priroda« (published the same year) and the Hungarian journal »Barlangvilág« (published ten years later) were analyzed. The congress reportedly included representatives from Hungary, Germany, Austria, Croatia, Czechoslovakia, and Bulgaria. It was established that the photograph did not show all the participants, but only representatives from Germany and Austria during their reception at the Budapest railway station. There were two congresses held, the zoological congress, described by Dr. Miroslav Hirc, and the German-Hungarian congress held two days later, described in detail by Dr. Ottokár Kadić. At the official opening of the speleological congress, Dr. Gorjanović-Kramberger was awarded a Charter, becoming an honorary member of the Hungarian Speleological Society, and received a silver medallion in the shape of a cave bear. He subsequently delivered one of the four invited lectures. It is assumed that three other Croatian representatives extended their stay in Budapest, so it can be concluded that four representatives from Croatia participated in the German-Hungarian Speleological Congress in Budapest in 1927: Dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger, Dr. Miroslav Hirc, Dr. August Langhofer, and Dr. Boris Zarnik, and that they attended only the opening day of the congress.